

Πανελλήνιες Εξετάσεις Ημερήσιων Γενικών Λυκείων
Εξεταζόμενο Μάθημα: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
Ημερομηνία: Τετάρτη 17 Ιουνίου 2020
Ενδεικτικές Απαντήσεις Θεμάτων

A1.α. Λάθος: «ἢ δὲ τοῦ φρονῆσαι παντὸς μᾶλλον θειοτέρου τινὸς τυγχάνει»

Λάθος: «ὕπὸ δὲ τῆς περιαγωγῆς χρήσιμόν τε καὶ ὠφέλιμον καὶ ἄχρηστον αὖ καὶ βλαβερὸν γίγνεται»

Σωστό: «Τούτου τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, αὐτοῦ τέχνη ἂν εἴη, τῆς περιαγωγῆς, τίνα τρόπον ὡς ῥᾶστα τε καὶ ἀνυσιμώτατα μεταστραφήσεται» ἢ «ἕως ἂν εἰς τὸ ὄν καὶ τοῦ ὄντος φανότατον δυνατὴ γένηται ἀνασχέσθαι θεωμένη»

A1.β. 1. Η προσωπική αντωνυμία «σφεῖς» αναφέρεται στη λέξη «ἐπαγγελλόμενοι». Ο Σωκράτης με δριμύτητα εκφράζεται εναντίον ὅσων ἔχουν την εκπαίδευση για ἐπάγγελμα και υποστηρίζουν πως μπορούν να βάλουν τη γνώση μέσα στην ψυχή.

2. Η αναφορική αντωνυμία «ὧ» προσδιορίζει τη λέξη «τὸ ὄργανον», δηλαδή το κατάλληλο για τη μάθηση εργαλείο και τη γνώση που ἤδη κλείνει μέσα της η ψυχή και καλεῖται μέσω της παιδείας να ανακαλέσει.

B1. Ο Σωκράτης στην συγκεκριμένη ενότητα ερμηνεύει την αλληγορία του σπηλαίου. Υποστηρίζει πως η παιδεία είναι αναγκαία για την ψυχή και τον πολίτη, καθώς αφυπνίζει την ψυχή για να μάθει αυτό που ἤδη γνωρίζει (από την πρότερη ζωή της στον υπερουράνιο τόπο). Είναι η περιαγωγή της ψυχῆς από τα αισθητά στα νοητά, από τα πάθη στην ἀρετή, από τη φύση στις ἰδέες· δεν είναι απλῶς μάθηση ἀλλὰ μεταστροφή της ὅλης ὑπαρξης.

Η παιδεία για τον Σωκράτη δεν είναι μια διαδικασία με την οποία η ορθή και τεκμηριωμένη γνώση εισάγεται ἐξωθεν στην ψυχή του δέκτη της, είναι μια εσωτερική λειτουργία. Η γνώση και η επιστήμη γεννιούνται μέσα στον ἄνθρωπο. Για να μας το κάνει κατανοητό χρησιμοποιεῖ μια ἀναλογία/παρομοίωση. Ὅπως το μάτι ἀπαιτεῖ στροφή ὅλου του σώματος για να ἔχει ολοκληρωμένη θέαση του αντικειμένου, ἔτσι και τὸ ὄργανο της μάθησης του ἀνθρώπου πρέπει να στραφεῖ μαζί με ὅλη τη ψυχή ἀπὸ τὸν χώρο του γίνεσθαι (ἐκ τοῦ γινομένου) πρὸς τὸν χώρο του εἶναι (εἰς τὸ ὄν) και να καταφέρει να ἀντικρίσει τὸν πιο φωτεινὸν χώρο του, τὴν πιο κατάφωτη βαθμίδα του (τοῦ ὄντος τὸ φανώτατον) και μάλιστα να παραμείνει σε αὐτὸν τὸν χώρο, ὥσπου να ἀποκτήσει τὴν δύναμη να ἀντέχει τὴν θέα αὐτοῦ τοῦ κατάφωτου χώρου (ἕως ἂν ...θεωμένη).

Χαρακτηριστικὴ στη δόμηση της παρομοίωσης είναι ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στο φῶς και τὸ σκοτάδι, ἡ οποία ἀποδίδει συμβολικὰ τὴν ἀντίθεση της παιδείας με τὴν ἀπαιδευσία. Ἀρχικὰ ἐπιλέγεται ἡ λέξη φανός για να δηλώσει τὸν φωτεινὸν χώρο και ἀκολουθεῖ ἡ λέξη σκοτώδης, που είναι ἡ ἀντίθετή της. Η παιδεία είναι ἡ ἀνοδος της ψυχῆς ἀπὸ τὸ σκοτάδι στο φῶς, ἡ πλήρης μεταστροφή της ἀπὸ τὸ ἀπατηλὸ στο ἀληθινὸ.

Φροντιστήριο 2001- ΟΡΟΣΗΜΟ

Φιλίππου & Ν. Γρηγορά γωνία, τηλ. 25310-24049, <https://2001.gr>

Η χρήση της ουσιαστικοποιημένης μετοχής του *εἰμί*, «το ὄν», μπορεί να γίνει πιο εύκολα κατανοητή, αν σκεφτούμε ότι αποδίδει την υπαρκτική σημασία του ρήματος. Το ὄν είναι το υπαρκτό. Η αναζήτηση του αληθινά υπαρκτού αποτέλεσε εξ αρχής για τη φιλοσοφία μέγα ερώτημα, το λεγόμενο οντολογικό ερώτημα: *τὸ πάλαι τε καὶ νῦν καὶ ἄει ζητούμενον καὶ ἄει ἀπορούμενον, τί τὸ ὄν* (Αριστοτέλης, *Μετὰ τὰ φυσικά* 1028b2-4). Αυτό που υπάρχει πραγματικά είναι μόνο οι Ιδέες, ὅχι τα αισθητά.

Από τον πλούτο των αναφορών του Πλάτωνα στην πολυσήμαντη λέξη *ἀγαθόν*, εδώ να τονιστεί μόνο ότι ο φιλόσοφος ταυτίζει το αληθινά υπαρκτό με το αγαθό, ακριβέστερα με την Ιδέα του Αγαθού.

Η λέξη περιαγωγή έχει φιλοσοφική βαρύτητα, διότι δείχνει πως η γνώση και η παιδεία, καθώς στρέφεται στον κόσμο, οφείλει να έχει πάντα καθολικό χαρακτήρα και να μην εξαντλείται σε προσέγγιση από μία επιμέρους οπτική γωνία. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η χρήση του δεοντολογικού ρηματικού επιθέτου *περιακτέον*, το οποίο όμως δεν προτρέπει απλώς σε μια ευρύτερη θέαση αλλά αποβλέπει σε μια μεταστροφή της ψυχής από τον κόσμο των αισθήσεων προς τον κόσμο των Ιδεών. Πρόκειται, ὅπως και στην περίπτωση της παιδείας, για μια στροφή ὅλης της ύπαρξης προς τον «ἥλιο», προς το αγαθό -για μια επώδυνη πορεία. Λίγο παρακάτω (521d) ο Πλάτων θα ονομάσει την άνοδο της ψυχής προς το ὄντως ὄν, «μεταστροφή/ επιστροφή της ψυχής από μια νυχτερινή μέρα στην αληθινή μέρα» -και αυτή είναι η «αληθινή φιλοσοφία».

- B2.** Στην αρχή του κειμένου ο Σωκράτης επιχειρεί να ορίσει το περιεχόμενο και τη λειτουργία της παιδείας. Ξεκινά με μία αποφαστική διατύπωση, προσδιορίζοντας αρχικά τι δεν είναι παιδεία και πως αυτή δεν είναι τέτοια, ὅπως την ορίζουν ὅσοι την ἔχουν ως επάγγελμά τους. Ο Σωκράτης στο σημείο αυτό κάνει ένα σαφή υπαινιγμό εναντίον των Σοφιστών. Είναι γνωστή η εκ διαμέτρου αντιθετική στάση τους απέναντι στην παιδεία. Οι σοφιστές άσκησαν επαγγελματικά τη διδασκαλία, μεταδίδοντας στους μαθητές τους γνώσεις ρητορικής, πολιτικής και άλλες έναντι αδράς αμοιβής. Αυτοί, λοιπόν, ισχυρίζονταν πως στη ψυχή δεν υπάρχει γνώση και πως ο άνθρωπος την αποκτά μέσα από τη διαδικασία της μάθησης. Οι ίδιοι διακήρυτταν πως με τη διδασκαλία τους μπορούσαν να εμφυτεύουν (ἐντιθέναι) τη γνώση στην ψυχή των μαθητών, σαν να βάζουν την ικανότητα της όρασης στα μάτια ενός τυφλού, ὥστε να μπορεί να βλέπει με αυτά (παρομοίωση: οἶον). Πρόκειται, δηλαδή, για μία «επαγγελματική ομάδα διανοούμενων». Η άποψή του ενισχύεται με την επανάληψη της πρόθεσης ἐν και με την αναλογία - παρομοίωση: οἶον τυφλοῖς ὀφθαλμοῖς ὄψιν ἐντιθέντες. Η χρήση της παρομοίωσης έχει ως στόχο να δείξει το ανέφικτο και άτοπο των υποσχέσεων των σοφιστών, αλλά και να γίνει αποτύπωση - αισθητοποίηση του τρόπου με τον οποίον αποδίδεται η γνώση από τους σοφιστές. Επιπλέον με τη χρήση αυτής της παρομοίωσης γίνεται σύνδεση για μια ακόμη φορά της παιδείας με το φως και της απαιδευσίας με το σκοτάδι. Τέλος, με την τετραπλή χρήση της πρόθεσης ἐν ο Πλάτων προσπαθεί να αισθητοποιήσει τον εσωτερικό,

βιωματικό χαρακτήρα της γνώσης (ανάμνησις) και να τονίσει ότι ο άνθρωπος δεν αποκτά τη γνώση ως πληροφορία που λαμβάνει χώρα έξωθεν, αλλά ότι την ανακαλύπτει και την παράγει μέσα του.

B3. 1-α, 2-γ, 3-β, 4-β, 5-γ

B4.α φανόν-φάσμα, ανασχέσθαι-ανακωχή, περιεκτέον-άξονας, έντιθέντες-παρακαταθήκη, απόλλυσιν-απώλεια

B4.β Στις μέρες μας ως γη της επαγγελίας θεωρείται η βόρεια Ευρώπη και δη η Φινλανδία.

Ανθρωπιστικές είναι εκείνες οι επιστήμες που ασχολούνται με τον άνθρωπο και τη γενική συμπεριφορά του.

B5. Τόσο το κείμενο αναφοράς όσο και το κείμενο του Δελμούζου εξαιρούν τη σημασία της παιδείας και εμφανίζουν ομοιότητες που σχετίζονται με τον καθοριστικό της ρόλο και την επίδρασή της στη ψυχή του ανθρώπου.

Κατά τον Α. Δελμούζο, μέσω της παιδείας επιτυγχάνεται η βελτίωση σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, αφού σκοπός της είναι να αναβαθμίσει συνολικά τη ζωή του ανθρώπου (Σκοπός της να υπηρετήσει ... του ανθρώπου). Η παιδεία βελτιώνει την ανθρώπινη ζωή, μέσω της ψυχικής καλλιέργειας, καθιστώντας την πιο ελεύθερη. Τονίζει ότι τόσο η καλλιέργεια της ψυχής, όσο και η ελευθερία, αποτελούν εσωτερικά και όχι εξωτερικά στοιχεία, που επιτυγχάνονται με την προσωπική προσπάθεια και δεν παρέχονται έτοιμα στον άνθρωπο από κάποιον εξωτερικό παράγοντα (η ψυχική όμως καλλιέργεια ... αδιάκοπη ατομική προσπάθεια). Η παιδεία καθιστά τον άνθρωπο καλύτερο, βοηθώντας τον να βελτιώσει τη ζωή του και να την καταστήσει πιο ηθική, καλλιεργώντας ηθικές αρετές, ενσταλάζοντας στην ψυχή του την αγάπη και την καλοσύνη, το οποίο συμβαίνει σταδιακά (σκαλί το σκαλί), όπως η ανάβαση των δεσμωντών από την υπόγεια σπήλια στον έξω κόσμο. Η κατάκτηση της παιδείας απαιτεί αδιάλειπτη προσωπική προσπάθεια και αποτελεί μία δύσκολη διαδικασία η απαλλαγή του ατόμου από την ύλη. Αυτό επιτυγχάνεται από τον καθένα σε βαθμό διαφορετικό ανάλογα τη δύναμη του (Στο ιδανικό αυτό... δύναμή του.)

Αντίστοιχα, κατά τον Πλάτωνα, η απόκτηση της γνώσης δεν είναι μία εξωτερική και επιφανειακή διαδικασία, αλλά αποτελεί μια εσωτερική διεργασία, η οποία συμβολικά ονομάζεται «ανάμνηση». Η μόρφωση δεν μπορεί να επιτευχθεί με την απλή παροχή γνώσεων, δεν είναι μια διαδικασία που συντελείται από έξω προς τα μέσα, αλλά αντίθετα συνίσταται στην αφύπνιση της ψυχής. Βέβαια, η καθολική στροφή του ανθρώπου προς το Αγαθό, η περιαγωγή, αποτελεί ένα απαιτητικό έργο, καθώς προϋποθέτει την αποδέσμευση από τις αισθήσεις και την ενόραση της ψυχής, όπου βρίσκονται οι Ιδέες. Φαίνεται ότι ο Πλάτωνας συνδέει την παιδεία με την ψυχική καλλιέργεια, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στη σημασία της ψυχής: μέσα της υπάρχει το όργανο της μάθησης, με το οποίο μπορεί να προσεγγίσει την αλήθεια, ενώ η μεταστροφή προς τις Ιδέες και το αληθινά υπαρκτό πρέπει να συντελεστεί με ολόκληρη την ψυχή του ανθρώπου.

Φροντιστήριο 2001- ΟΡΟΣΗΜΟ

Φιλίππου & Ν. Γρηγορά γωνία, τηλ. 25310-24049, <https://2001.gr>

Μέσα από τον σωκρατικό λόγο, διαφαίνεται η πλατωνική άποψη ότι η ορθή παιδεία συνίσταται στην καθολική καλλιέργεια της ανθρώπινης ψυχής και των αρετών της. Μέσω της διαδικασίας της παιδείας, ο φιλόσοφος αποκτά καθολική καλλιέργεια, αποκτώντας ηθικές και πνευματικές αρετές. Με τα λεγόμενα του Σωκράτη, η διαδικασία της ανάβασης είναι δύσκολη και επίπονη. Η δυσκολία του εγχειρήματος δηλώνεται με το απαρέμφατο ἀνασχέσθαι, το οποίο σημαίνει ότι η ψυχή πρέπει να εξαναγκαστεί να αποστρέψει το βλέμμα της από τον αισθητό κόσμο και να το στρέψει προς τον νοητό κόσμο, μέχρι να αντέξει να ατενίζει το Αγαθό.

Και στα δύο κείμενα λοιπόν η παιδεία δεν είναι μια έξωθεν διαδικασία αλλά μια απελευθερωτική δύναμη, μια εσωτερική βιωματική διεργασία που μεταμορφώνει την ψυχή, με έκδηλα τα στοιχεία της ατομικής προσπάθειας.

- Γ1. Αν όμως κάποιος με ρωτούσε: «Αλήθεια, αν κάποιος αδικεί την πόλη, λες ότι τάχα πρέπει (η πόλη) να διάκειται ειρηνικά ακόμη και προς αυτόν;» Δεν θα το ισχυριζόμουν· αλλά μάλλον υποστηρίζω ότι πολύ γρηγορότερα θα τους τιμωρούσαμε, αν δεν αδικούσαμε κανέναν· γιατί δεν θα είχαν κανένα σύμμαχο.
- Γ2. Στο διδακτικό του έργο «Πόροι» ο Ξενοφών συνδέει την οικονομική ευημερία της Αθήνας με τα αγαθά της ειρήνης. Κάνοντας μια ανασκόπηση του παρελθόντος αναφέρει τα πλεονεκτήματα της ειρήνης και τα μειονεκτήματα του πολέμου. Επισημαίνει ότι σε καιρό ειρήνης υπήρξε αύξηση των εσόδων της πόλης, με αποτέλεσμα να ανθίσει το εμπόριο και να υπάρχει οικονομική ευρωστία. Αυτή η άνθιση είχε επιπτώσεις και στους Αθηναίους πολίτες οι οποίοι όντας δεινοί ναυτικοί κατόρθωσαν να αναπτύξουν τις εμπορικές τους δραστηριότητες και να οδηγηθούν σε ευημερία. Αντίθετα ο πόλεμος τους στέρησε αυτά τα έσοδα και έστρεψε την προσοχή των κυβερνώντων σε άλλες ανάγκες, με αποτέλεσμα να υπάρχει μια ευρύτερη οικονομική δυσχέρεια λόγω της μείωσης των εσόδων και της κατασπατάλησης του δημόσιου χρήματος για πολυδάπανους πολεμικούς εξοπλισμούς. Τέλος, ο Ξενοφών συνδέει την ειρήνη με την έννοια του δικαίου, ενώ τον πόλεμο με την έννοια της αδικίας προτρέποντας τους συμπολίτες του να μη δίνουν αφορμή αδικίας σε κανέναν.
- Γ3α. ἐξέλειπες, εἰσήεις/ εἰσήεισθα, κατεδαπανῶ
- Γ3β. μάλλον: μάλα, μάλιστα
θαῖττον: ταχέως, τάχιστα
- Γ3γ. τις: τισί(ν)
προσόδους: αἱ πρόσοδοι
πολίταις: ὧ πολῖτα
- Γ4α. ἡ εἰρήνην: β' όρος σύγκρισης από το κερδαλεώτερον (ἡ +ομοιόπτωτα με α' όρο σύγκρισης)
ταῦτα: υποκείμενο του ρήματος ἄν κριθεῖ (αττική σύνταξη)

Φροντιστήριο 2001- ΟΡΟΣΗΜΟ

Φιλίππου & Ν. Γρηγορά γωνία, τηλ. 25310-24049, <https://2001.gr>

των προσόδων: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική διαιρετική από το πολλές

ἄγειν: τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο του απροσώπου ρήματος χρή (ετεροπροσωπία)

Γ4β. ἀνενεχθέντα: κατηγορηματική μετοχή, εξαρτώμενη από το ρήμα εὐρήσει, που αναφέρεται στο αντικείμενο του ρήματος χρήματα

Γ4γ. πῶς ἂν ἄμεινον ταῦτα κριθείη: δευτερεύουσα ονοματική πλάγια ερωτηματική πρόταση μερικής άγνοιας, καθώς εισάγεται με το ερωτηματικό επίρρημα πῶς. Η πρόταση λειτουργεί συντακτικά ως αντικείμενο του ρήματος οὐκ οἶδα.

ὡς χρή καὶ πρὸς τοῦτον εἰρήνην ἄγειν: δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση που δηλώνει υποκειμενική κρίση, αφού εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο ὡς. Η πρόταση λειτουργεί συντακτικά ως αντικείμενο του ρήματος λέγεις της κύριας πρότασης.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Σούλα Δράκου, Λιάνα Κιάκου, Μαρία Λαχανά